

No: 1719 – Mahreç İşareti

VAN GÖLÜ İNCİ KEFALİ

Tescil Ettiren

DOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 26.06.2024 tarihinden itibaren korunmak üzere 10.04.2025 tarihinde tescil edilmiştir.

Tescil No	: 1719
Tescil Tarihi	: 10.04.2025
Başvuru No	: C2024/000178
Başvuru Tarihi	: 26.06.2024
Coğrafi İşaretin Adı	: Van Gölü İnci Kefali
Ürün / Ürün Grubu	: Balık eti / İşlenmiş İşlenmemiş Et Ürünleri
Coğrafi İşaretin Türü	: Mahreç işareti
Tescil Ettiren	: Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
Tescil Ettirenin Adresi	: Şerefiye Mah. Cumhuriyet Cad. 943. Sokak No: 1 İpekyolu VAN
Coğrafi Sınır	: Van Gölü
Kullanım Biçimi	: Van Gölü İnci Kefali ibaresi ve mahreç işareti amblemi ürünün kendisi veya ambalajı üzerinde yer alır. Ürünün kendisi veya ambalajı üzerinde kullanılmadığında, Van Gölü İnci Kefali ibaresi ve mahreç işareti amblemi, işletmede kolayca görülecek şekilde bulundurulur.

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

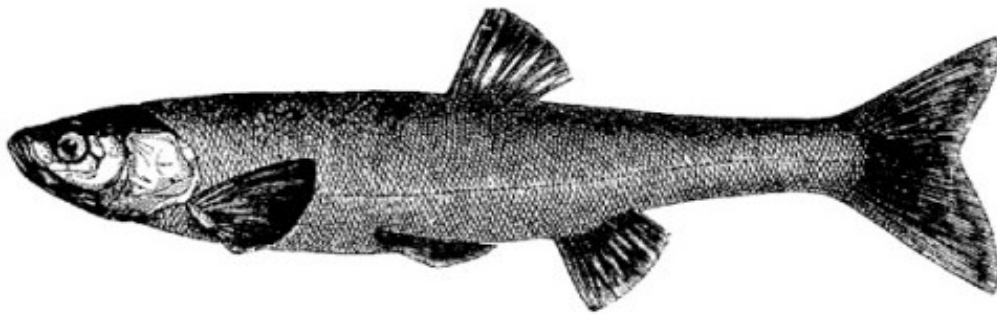
Van Kefali, Van Balığı, Van Kolyoz Balığı ve Van Uçan Balığı gibi isimlerle de bilinen Van Gölü İnci Kefali, Cyprinidae (Sazangiller) familyasına mensup olan ve dünyada sadece Van Gölü havzasında yaşayan endemik bir balık türüdür.

Türkiye'nin doğusunda bulunan Van Gölü; Bitlis ve Van illeri arasında soda ve tuz oranının yüksek seviyelerde olduğu maksimum derinliği 451 m, vasatı (ortalama) derinliği ise 171 metre olarak bilinen Türkiye'nin en büyük gölüdür. Deniz seviyesinden 1651 metre yükseklikte bulunan ve aynı zamanda dünyanın 4. büyük kapalı gölü olan Van Gölü havzasında sert karasal iklim görülmekle beraber ortalama sıcaklığı yıl içerisinde 8-9 °C'dir.

Van Gölü İnci Kefali taksonomisi aşağıdaki gibidir.

Âlem: Animale
Şube: Chordata
Sınıf: Osteichthyes
Takım: Cypriniformes
Familya: Cyprinidae
Cins: Alburnus
Tür: Alburnus tarichi

Van Gölü İnci Kefalinin coğrafi sınırda uzun bir geçmişi vardır. Yakuti "Mu'cemul Buldan" isimli eserinde Van Gölü'nden "Tırrıyh/Tarıyh" adında bir balığın avlandığını ve tuzlandıktan sonra komşu belde ve ülkelere satıldığını belirtmiştir. 1890'lı yıllarda Lynch adlı gezgin Van Gölü'nde sadece bir tane balık türü bulunduğunu, ilkbahar mevsiminde üremek için nehirlerden yukarıya doğru hareket ettiklerini ve balıkların kurulan tuzaklara yerleştirilen sepetlerle avlandığını bildirmiştir. Mayewski adlı Rus gezgin, 1900'lü yılların başlarında Van Gölü'nde kefal balığına benzeyen, bol miktarda avlanabilen bir tür balık bulunduğunu, bu balıkların mayıs ayında yumurta dökmek üzere nehirlerin mansaplarında toplandıkları zaman avlandıkları, avlanan bol miktarda balığın bir kısmının tuzlanarak Erzurum ve Bitlis vilayetlerine ve ayrıca İran'a gönderildiğini belirtmiştir. 19 yy. sanatçılarından Théophile Deyrolle tarafından detaylı bir gravür çalışması (Şekil 1) yapılmış ve "Ablette" (Alburnus alburnus) olarak adlandırılmıştır.

Şekil 1. 1876 yılında yayınlanan Le Tour du Monde isimli kitapta yer alan Van Gölü İnci Kefali gravürü.

Suyun akışının tersine doğru yüzmesinden ve akarsu boyunca karşılaştığı engelleri uçarak aşmasından dolayı uçan balık olarak da adlandırılan Van Gölü İnci Kefali, fusiform vücut yapısına sahip olup vücudu ince, uzun, oval yapıda, yanlardan hafif basık, başı pulsuz, vücudu küçük pullarla kaplı, sırt kısmı gri yeşilimsi, yan ve karın kısımları gümüşü-beyaz renklidir. En fazla yedi yaşına kadar yaşayabildiği tespit edilen Van Gölü İnci Kefalinin vücudunun çoğu bölgesinin pullarla kaplı olmasından ötürü, anal ve ventral yüzgeçleri arasındaki kısmın pulsuz olduğu görülür. Lakin juvenil (genç) fertlerinde renk koyu gümüştür ve arka kısım da gri renktedir bunun yanında genelde 10 cm'den de küçük olan fertlerde üç adet uzanmış koyu dar bandı bulunur. Van Gölü İnci Kefalinin pul formülü 68 (12-16/6-9) - 89, solungaç dikenleri 25-26'dır. Vücut uzunluğu baş uzunluğunun 4,6-5,4 katı, vücut yüksekliğinin 4,9-6,2 katıdır. Omur sayısı 40-41 adettir. Total olarak baş uzunluğu boynun 1/6'sı kadar olup vücutta sikloid pullar yer alır. Ağız pozisyonu terminal yapıda olan Van Gölü İnci Kefalinin burun delikleri de gözlerin önünde yer alır. Solungaç diken sayıları genelde 14-27 arasında değişmekle beraber pul sayıları da 60-90 arasındadır (Şekil 2). Üreme mevsimleri dışında Van Gölü içerisinde yaşamlarını sürdüren Van Gölü İnci Kefali gölün içerisinde genellikle planktonik olarak beslenir.

Sodali, pH değeri yaklaşık 9,7-9,9 ve tuzluluğu ise %0,22 seviyesinde olan Van Gölü'nde yaşayan Van Gölü İnci Kefali Van Gölü'nün sodali ve tuzlu suyu üreyebilmelerine imkân vermediğinden nesillerinin devamı için nisan ve temmuz ayları arasında Van Gölü havzasına dökülen tatlı sulara doğru yol alırlar. Üç yaşından itibaren 12,5-13 cm boya ulaşan Van Gölü İnci Kefalleri üreme olgunluğuna erişir ve üremek için suların ısınmaya başladığı nisan ayının ortalarından itibaren, göle dökülen akarsuların mansap kısımlarında toplanmaya başlarlar. Üreme olgunluğuna erişmeyen yavrular ergin balık sürüleri ile çok karışmazlar. Bir iki haftalık bekleme süresinden sonra, mayıs ayından itibaren sürüler halinde gölden akarsulara girmeye başlarlar. Bu süreçte doğal set ve benzeri engelleri sıçrayarak aşarlar ve bu durum haziran sonuna kadar devam eder. Yıllardır süregelen bu göç haziran ayında "Uçan Balık Festivali" olarak Van ili Erciş ilçesi Deliçay Suyu'nda kutlanır. Üreme döneminde Van Gölü İnci Kefalinin erkek bireylerinin özellikle baş bölgelerinde üreme tüberkülü denilen sivilce benzeri çıkıntılar görülmeye başlar. Bu oluşumlar sayesinde, çıplak gözle ya da baş bölgelerine dokunularak balıkların cinsiyetleri belirlenebilir. Yosun ve bitkilere, sert kaya ve zeminlere yapışan yaklaşık 8500-9000 adet anaç yumurta bırakan Van Gölü İnci Kefalleri yumurtadan çıktıklarında karın kısımlarında sarı-turuncu renkte besin kesesi denilen bir yapı bulunur ve dış beslenmeye geçinceye kadar bu keseden beslenirler. Besin kesesi, 15-20 °C su sıcaklığında 3-5 günde çekilir ve dış beslenme başlar. Gençlik döneminde büyüme çok hızlıdır. Çünkü yavrular aldıkları besinlerin büyük çoğunluğunu büyümeye ayırırlar. Erkek ve dişi bireyler ve çıkan larvalar geri dönüş yolunda tıpkı üreme mevsimi başında tatlı suya girmelerinde olduğu gibi bir süre bekleyerek vücutlarını tatlı-tuzlu su geçişlerine adapte etmeye çalışırlar. Bu geçiş balıklarda ozmotik stres oluşturur. Van Gölü İnci Kefali 550 mOsm/kg değeri ile dünya genelinde bugüne kadar tespit edilmiş, osmolaritesi en yüksek balık türüdür. Van Gölü İnci Kefalinin üremesi için beslendikleri akarsular; Karasu, Bendimahi, Deliçay, Zilan, Uludere, Karmuş, Sapur, Güzelkonak, Gevaş ve Engil'dir.

Şekil 2. Van Gölü İnci Kefali genel görünüşü

Van Gölü İnci Kefaline ait çeşitli kimyasal özellikler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Van Gölü İnci Kefali balık etlerinde yağ asidi (mg/100 g) değerleri

Yağ asitleri	En az	En fazla
16:0	28,02	84,35
16:1 (-7)	5,30	26,66
18:0	103,11	249,84
18:1 (n-9)	103,37	48,86

18:2 (n-6)	46,73	152,54
18:3 (n-3)	7,43	38,91
20:1 (n-9)	4,53	58,95
20:5 (n-3)	6,25	42,84
22:1 (n-1)	11,56	80,50
22:6 (n-3)	36,65	83,01

Tablo 2. Van Gölü İnci Kefali balık etlerinde yağ asitlerinin (%) değeri

Yağ asitleri	En az	En fazla
16:0	5,69	13,03
16:1 (-7)	1,59	4,96
18:0	27,95	38,52
18:1 (n-9)	1,80	9,74
18:2 (n-6)	9,02	24,61
18:3 (n-3)	1,25	7,09
20:1 (n-9)	1,24	7,31
20:5 (n-3)	1,01	7,77
22:1 (n-1)	2,83	16,50
22:6 (n-3)	5,74	18,03

Tablo 3. Van Gölü İnci Kefalinin kimyasal bileşimi (%)

	Kuru Madde	Su	Yağ	Protein	Kül	PH
En Düşük	25,37	72,40	1,00	16,70	1,35	6,39
En Yüksek	27,60	74,63	3,00	20,50	2,18	6,60

Tablo 4. Van Gölü İnci Kefalinin mineral madde içerikleri (mg/100 g)

	Mn	Cu	Zn	Fe	Mg	Ca	K
En Düşük	0,020	0,452	0,805	0,170	5,144	46,32	247,44
En Yüksek	0,692	2,089	2,202	6,019	7,834	104,61	327,68

Üretim Metodu:

Van Gölü'nün son derece tuzlu ve sodalı suyunda yetişen Van Gölü İnci Kefali, söz konusu türün bölge balıkçıları tarafından avlanması ile elde edilir. Uzatma ağları dışındaki diğer av araçları ile avcılığı yasaktır.

Van Gölü İnci Kefali Avcılığı: Ülkemizde su ürünleri avcılığı 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu ve bu kanun kapsamında hazırlanan Su Ürünleri Yönetmeliği ile Ticari ve Amatör Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğler kapsamında gerçekleştirilir. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığınca dört yıllık dönemler halinde, “Ticari ve Amatör Amaçlı Su Ürünleri Avcılığını Düzenleyen Tebliğ”ler hazırlanmakta ve Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe konulur. Bu tebliğler ile su ürünleri avcılığına tür, boy, zaman, yer ve av aracı bakımından yasak, sınırlama ve sorumluluklar getirilir. Van Gölü İnci Kefali avcılığı bu tebliğlerde yer alan düzenlemelere uygun olarak yapılabilir. Bununla birlikte güncel mevzuata göre Van Gölü İnci Kefali avcılığında aşağıdaki yöntemler kullanılır:

Uzatma Ağlarıyla Avcılık Yöntemi: Akarsularda yumurtadan çıkan küçük balıklar temmuz sonuna kadar göle dönmüş olurlar ve yaz aylarını gölün sığ kısımlarında yetişkin sürülerden ayrı geçirirler. Bu mevsimde kıyılarda bant şeklinde uzun küçük balık sürüleri gözlemlenebilir. Sonbaharda suların soğumasıyla birlikte genç balıklar gölün daha derin kısımlarına çekilir. Üreme boyuna erişmiş yetişkin Van Gölü İnci Kefalleri ise temmuz ayının sonu itibarıyla çıktıkları üreme göçünü tamamlar ve göle dönerler. Yine kıyıya yakın bölgelerde yaz aylarını geçiren erişkin balık sürüleri, yaz aylarında Van Gölü’nde oluşan sıcaklık tabakalaşmasının balığın derine inmesine engel olmasından dolayı gündüzleri yaklaşık 20 m derinlikte sürüler halinde geçirirler. Güneşin batışıyla birlikte sürü formasyonları bozulur ve su içerisindeki plankton denen küçük hayvansal organizmalarla beslenmek için su yüzeyine yaklaşırlar. Bu mevsimlerde Van Gölü İnci Kefali avcılığı uzatma ağlarının su yüzeyine yakın bir derinlikte

askıda duracak şekilde konumlandırılmasıyla yapılır. Kasım-aralık aylarına gelindiğinde konveksiyonel karışımlar neticesinde göldeki sıcaklık tabakalaşmasının ortadan kalkmasıyla balığın önündeki engel de kalkar ve balık gölde 80-100 m derinliğe kadar inebilir. Kış mevsimini kapsayan bu dönemde ise Van Gölü İnci Kefali avcılığı uzatma ağlarının göl zeminine konumlandırılmasıyla yapılır. Van Gölü İnci Kefali avcılığında ülkemiz diğer iç sularına göre daha modern av araçları ve ekipmanlar kullanılır. 12-15 metreye varan tekne boyları, teknelerdeki ırgat ve balık bulucu sistemler bunlardan bazılarıdır. Teknelerde 5 kişiye kadar çıkabilen tayfa sayısı ile günlük 8 bin metreye kadar uzatma ağı serilip toplanabilir. Avcılık, ağların öğleden sonra göle serilip, ertesi gün toplanması şeklinde “döneğe bırakma” denen yöntemle yapılır. Güncel mevzuat gereği, Van Gölü havzasında ve bulunduğu tüm iç sularımızda 15 Nisan - 15 Temmuz tarihleri arasında Van Gölü İnci Kefali avcılığı yasaktır. Ayrıca, Van Gölü İnci Kefali avcılığında ağ göz açıklığı 40 mm’den küçük uzatma ağları kullanılamaz.

Avlanan Van Gölü İnci Kefali taze olarak satışa sunulur. Az kılçıklı olan Van Gölü İnci Kefali yöre halkı tarafından genellikle tandırda kurutulmuş olarak veya taze olarak yağda pişirilerek tüketilir.

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğer İşlemler:

Van Gölü İnci Kefali coğrafi sınırdaki uzun bir geçmişe sahiptir. Coğrafi sınırın denizcilik ve mutfak kültürü ile ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Bu sebeplerle coğrafi sınır ile ün bağı bulunan Van Gölü İnci Kefalinin yalnızca Van Gölü Havzasında yetişmesi ve avlanması gerekmektedir.

Denetleme:

Denetimler; Van İl Tarım ve Orman Müdürlüğü koordinatörlüğünde; Van İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı ve Van Esnaf ve Sanatkarlar Odası tarafından ürün konusunda uzman birer kişinin katılımıyla 3 kişiden oluşan denetim mercii tarafından yapılır. Denetimler düzenli olarak ocak-ekim ayları arasında yılda bir defa, ayrıca gerek görülmesi veya şikâyet halinde ise her zaman gerçekleştirilir.

Denetime esas kriterler aşağıdaki gibidir.

- Ürünün fiziksel özellikleriyle birlikte gerekli görüldüğü durumlarda kimyasal özelliklerinin uygunluğu.
- Ürünün özellikle avlanma boyutunun yanı sıra avlanma metodunun uygunluğu (1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu kapsamında yetkilendirilmiş kişi ve kurumlar tarafından yapılabilir).
- Van Gölü İnci Kefali ibaresinin ve mahreç işareti ambleminin kullanımının uygunluğu.

Denetim mercii, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Tescil ettiren, hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.